

20. Хайдеггер и восточная философия: поиски взаимодополнительности культур. / Отв. ред.: М.Я. Корнеев, Е.А. Торчинов. 2-е издание Санкт-Петербург : Санкт-Петербургское философское общество, 2001. 324 с.

21. Хайдеггер М. Письмо о гуманизме / М. Хайдеггер // Проблема человека в западной философии. Сборник

переводов.– М. : Прогресс, 1988. – С. 332 – 346.

22. Шпигельберг Г. Феноменологическое движение. Историческое введение / Г. Шпигельберг. – Логос, 2002 – 680 с.

23. Jaspers K. Notizen zu Martin Heidegger / K. Jaspers – München; Zürich, 1989. – S. 90.

И.П. Скиба

«ЭКЗИСТИРУЮЩИЙ ЧЕЛОВЕК» КАК ОСНОВАНИЕ НОВОГО ГУМАНИЗМА В ФИЛОСОФИИ М. ХАЙДЕГГЕРА

В статье проведено исследование «экзистирующего человека» как основания нового гуманизма в философии М. Хайдеггера. Реализация данной цели осуществляется через последовательное рассмотрение двух аспектов (онтологического и антропологического) философии М. Хайдеггера, исследования экзистенции как способа человеческого существования в философии немецкого мыслителя, выявление специфики взаимосвязи человеческой сущности и гуманизма в соответствии с философией М. Хайдеггера.

Ключевые слова: «экзистирующий человек», М. Хайдеггер, бытие, Dasein, экзистенциализм, гуманизм, антропология

I. Skyba

"EXISTENTIALIST MAN" AS A BASIS OF THE NEW HUMANISM IN THE PHILOSOPHY OF M. HEIDEGGER

This article is devoted to the study of "existentialist man" as a basis of the new humanism in the philosophy of M. Heidegger. The task is carried out through consecutive analysis of two aspects (ontological and anthropological) of M. Heidegger's philosophy, researching of existence as a way of man's being in German thinker's philosophy; revealing of specific relationships of man's nature and humanism in accordance with the philosophy of M. Heidegger.

Keywords: "existentialist man," M. Heidegger, existence, Dasein, existentialism, humanism, anthropology.

УДК 140.8 (045)

Н.А. Ченбай

ПРОБЛЕМИ РЕФОРМУВАННЯ Й МОДЕРНІЗАЦІЇ СИСТЕМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ (СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКИЙ АНАЛІЗ)

Національний авіаційний університет

Анотація. У статті здійснюється соціально-філософський аналіз різних аспектів проблеми реформування і модернізації системи вищої освіти в Україні в умовах інформатизації суспільства

Ключові слова: реформування, модернізація, суспільство знань, університет, університетська освіта

Вступ

У суспільстві нового типу, до сутнісних характеристик якого відносять як здатність створювати й ефективно використовувати наукові знання, так і належне капіталовкладення у «високі технології», особливо підвищується роль освіти. У ХХІ столітті кожна людина, яка хоче працювати, зробити кар'єру і, врешті-решт, вижити в непростих умовах, як вважають експерти, повинна буде мати мінімальний освітній рівень – вищу освіту. Не випадково ЮНЕСКО проголосила наше «інтелектуальне» століття «ерою освіти» [1, с. 117]. Така ситуація змусила багато країн світу зосередити зусилля на вирішенні проблем систем освіти, вжити необхідних заходів з її реформування і модернізації. Так, в Україні ще на початку нового тисячоліття була прийнята Національна доктрина розвитку освіти у ХХІ столітті, в якій освіту визнано «стратегічною основою розвитку особистості, суспільства, нації й держави, запорукою майбутнього, найбільш масштабною і людинавмірною сферою суспільства, його політичної, соціально-економічної, культурної й наукової організації..., засобом відтворення й нарощування інтелектуального, духовного потенціалу народу, виховання патріота і громадянина, дієвим чинником модернізації суспільства, зміцнення авторитету держави на міжнародній арені» [2, с. 2-3].

Аналіз публікацій

Проблеми вищої освіти завжди привертала і привертають увагу фахівців із різних галузей науки,

як вітчизняних, так і зарубіжних. Серед українських фахівців різним аспектам проблеми реформування та модернізації системи вищої освіти присвячували свої праці В. Андрущенко, А. Герасимчук, М. Головатий, Л. Дротянко, І. Зязюн, М. Козловець, В. Кремінь, В. Лях, В. Онопрієнко, С. Сисоєва та ін.

Постановка завдання

Проблеми реформування і модернізації системи вищої освіти всебічно обговорюються на багатьох міжнародних і всеукраїнських конференціях, «круглих столах» тощо; філософія освіти визначила функції університету і університетської освіти в суспільстві знань. За час, який пройшов після прийняття Національної доктрини розвитку освіти, наша країна вжила певних заходів з метою покращення ситуації в освіті. Так, у 2005 році Україна приєдналася до Болонської декларації про узгоджені дії щодо розвитку сучасної вищої школи, яка передбачає суттєву модернізацію національної системи освіти задля досягнення нових світових стандартів. Та не зважаючи на це, реформи в освітній сфері йдуть повільно, а проблеми лише загострюються, оскільки в Україні досі немає наукового обґрунтування реформи освіти. На деяких аспектах проблеми реформування і модернізації сфери вищої освіти України й акцентує увагу авторка даної статті.

Основна частина

Відомо, що система освіти в нашій країні є світською, яка сформувалася в Європі ще декілька сто-

літь тому. У такій системі особливе місце відводиться класичним університетам, оскільки саме класична університетська освіта для будь-якої країни має стратегічне значення. Система вищої освіти в сучасній Україні продовжує балансувати між класичною і некласичною моделями, кожна з яких має як свої сильні, так і слабкі сторони. Так, пріоритетом класичної (професійної) моделі є те, чому навчаємо, а некласичної (ліберальної) – кого навчаємо. Саме з першою моделлю пов'язані як успіхи вітчизняної освіти в минулому, так і її нинішні проблеми. Одним із перших, хто ще у 30- роках минулого століття визнав необхідність реформування класичного університету, був Х. Ортега-і-Гассет. Проаналізувавши початкові симптоми кризи вищої освіти, які були обумовлені її масовістю, мислитель писав: «... Вища освіта – це, в першу чергу, навчання культурі або передача новому поколінню системи уявлень про світ і людину, яка визріла в попередньому поколінні» [3, с. 77]. Сьогодні дедалі більше практикується індивідуальний підхід до кожного студента, творче ставлення до матеріалу, його відбору і методів донесення до студентів тощо. І тому все частіше згадують іншу – некласичну модель освіти, яка передбачає навчання студента вмінню зосереджувати увагу на пошуках нестандартних рішень проблем. Вона формує фахівця, здатного швидко адаптуватися до змін, який володіє декількома професіями та вміє зберігати витримку в складних умовах. Проте ліберальна («людноцентрична») модель, що пов'язана з «масовізацією» освіти, продукує людину, яка характеризується небезпечною самовпевненістю, зниженням професійних якостей, поверховістю, безвідповідальністю та всюдозволеністю у досягненні своїх цілей. Знання в такому випадку прагматизуються, а особистість зосереджується на забезпеченні успіху на найближчу потребу дня.

Такі реалії сьогодення вимагають надзвичайно зваженого підходу у виборі шляхів реформування і модернізації освіти в нашій країні. Необхідні системні заходи, після хоча б окреслення й впровадження яких можна перейти до нової системи заходів із приєднання до Європейського освітнього простору. В іншому випадку існує цілком реальна небезпека для вищого навчального закладу в майбутньому сформувати або людину-функціонера з лінійним мисленням, або «фахівця» без фундаментальних знань, проте самовпевненого й зухвалого.

На думку діячів ЮНЕСКО, сучасна освіта повинна спиратися на чотири принципи: вчитися бути, вчитися знати, вчитися робити й вчитися жити разом [1]. Саме загальноцивілізаційні зміни у світі вимагають реформування сфери освіти у кожній країні. Як свідчить світовий досвід, помилково робити принципом побудови нової системи освіти утилітарність. Вже сьогодні керівники вітчизняних вищих навчальних закладів, які мають безпосереднє відношення до процесу виховання молоді й реформування освіти, констатують, що студенти, які розпочинали навчання за передовими, але вузькоспеціалізованими напрямками, на момент закінчення вузу зіткнулися з проблемою пошуку роботи за фахом. Саме тому в навчанні потрібно орієнтуватися не лише на «злобу дня». Як стверджує професор Ліль-

ського університету Мішель Фетрі, за період працездатного віку середньостатистичний європеєць змінює 10-15 робочих місць у межах однієї професії, готовий при цьому й до зміни професійної діяльності загалом [4]. Отже, навчати сучасну молодь слід тому, що є основою, фундаментом і, насамперед, умінню вчитися все життя. А формують таке уміння не вузькоспеціалізовані дисципліни, а саме фундаментальні й соціально-гуманітарні.

На шляху до змін вітчизняна система вищої освіти зіткнулася з багатьма проблемами. Насамперед, необхідно подолати деякі стереотипи минулого. На думку радника з питань науки посольства Німеччини в Україні М. Лещенка в Україні, як і в багатьох пострадянських країнах, досі панує самозапевнення, що наша наука є найпрогресивнішою й ми досі володіємо великим науковим потенціалом. І лише тоді, вважає дослідник, коли в Україні усвідомлять, що це міф, можна буде рухатися далі [5].

В наш час в Україні функціонує 350 вищих навчальних закладів III–IV рівнів акредитації, серед них – 198 університетів. Проте більшість із них лише гучно називають себе «університетами», оскільки залишаються малопотужними і мають досить бідну матеріально-технічну і лабораторну базу. Фахівці визнали, що для створення повноцінного дослідницького університету, який міг би претендувати на статус лідера в наданні освітніх послуг, був би здатен враховувати економічні реалії суспільства, потреби ринку та орієнтуватися на постійний пошук нових форм розвитку потрібно 15–20 років. Саме тому надважливим стає точне прогнозування і вибір пріоритетів реформування і модернізації системи вузівської освіти, оскільки саме від університетів суспільство вимагає «виробництва знань».

Вже минуло більше десяти років з того часу, коли наша країна приєднала до Болонської декларації. Очікувалося, що цей крок суттєво прискорить модернізацію національної системи освіти. Проте фахівці з проблем вищої освіти, які мають безпосереднє відношення до формування майбутньої еліти суспільства, одразу звернули увагу на недоліки такого підходу. Зокрема, вітчизняна дослідниця Л. Дротянко переконливо доводить, що «запровадження кредитно-модульної системи навчання в університетах України обертається втратами якості навчання, оскільки до уваги взяті лише формальні ознаки цієї системи без урахування кількості студентів у студентських групах і педагогічного навантаження викладача, який не має достатнього часу для якісної перевірки знань студентів у навчальних групах, особливо тих, що навчаються на «відмінно» здатні до творчого засвоєння знань і наукової роботи» [6, с. 8]. Тобто, некритично запозичений досвід західноєвропейських університетів та університетів США, коли в гонитві за формою втрачається зміст нововведень, може в майбутньому принести значно більше шкоди, ніж ми можемо припустити, оскільки поступово втрачається власний набутий досвід і переваги вітчизняної освітньої парадигми.

Реформування освіти починається з розробки стратегії розвитку університету, визначення його місії, яка, в свою чергу, визначає глобальний орієнтир розвитку навчального закладу, його місце в со-

ціумі й має ознаки, що характеризують особливості конкретного навчального закладу. У формулюванні місії вищого навчального закладу повинні відобразитися його функції. Головною з них є накопичення і трансляція всіх вироблених суспільством знань «шляхом науково обґрунтованої, універсалізуючої освіти поколінь, які проходять через університет» [7, с. 54]. Найтісніше з функцією передачі знань пов'язана функція виховання студентської молоді.

У лютому місяці цього року в Україні відбулася 11 Міжнародна науково-практична конференція «Розвиток сучасної освіти: теорія, практика, інновації», яка збрала делегатів із шести країн світу та з різних міст нашої країни. Один із учасників заходу зазначив, що в наш час зникає проблема мотивації студента навчатися, оскільки він бачить, що без знань успіху в сучасному світі досягти неможливо. Проте з таким твердженням не погоджуються самі здобувачі вищої освіти в нашій країні. Студенти відмічають, що в умовах кредитно-модульної системи, яка впроваджена у вищих навчальних закладах, не важливою стає якість отриманих знань – усе залежить від кількості набраних балів. Так, процес здобуття знань фактично зводиться до процесу накопичення необхідної кількості балів для: перших місць у рейтингу успішності; отримання підвищеної стипендії; поселення в гуртожиток тощо. Студенти говорять про те, що сьогодні вони вже не є одногрупниками, однодумцями, яких об'єднує спільна мета. Вони стають конкурентами у гонитві за балами, суперниками.

Означена проблема пов'язана з іншою проблемою університетської освіти, яка в останні роки викликає особливе занепокоєння фахівців. Зокрема, вітчизняний дослідник В. Онопрієнко пише: «Орієнтування на збільшення кількості наук, що викладаються, на передавання все більших обсягів інформації продовжує домінувати і в школі, і в університетській освіті, що ще більше загострює проблему «непривласненого» наукового знання» [8, с. 45]. Думку вітчизняного дослідника розвиває В. Купцов, констатуючи: «Ми переживаємо кризу освіти, яку наслідували від ХХ століття. Вона проявляється в слабкій стійкості отриманих знань, в низькій ефективності загальнокультурної компоненти освіти, у відсутності чіткої орієнтації на цілісне сприйняття світу» [9, с. 41].

Оскільки рамки однієї статті не дозволяють акцентувати увагу на всіх проблемах, які виникають на шляху реформування й модернізації системи освіти в нашій країні, звернемося до висновків авторитетного фахівця, ректора Житомирського державного університету ім. І. Франка П. Сауха. Філософ не тільки виявив слабкі та сильні сторони нової вітчизняної постнекласичної моделі освіти, а й окреслив стратегію її реалізації на національному культурно-історичному ґрунті. Серед основних проблем, які гальмують процеси реформування і модернізації системи вищої освіти в нашій країні, П. Саух називає: різний рівень підготовки абітурієнтів; стрімке падіння престижу науки, через що талановита молодь не зацікавлена в кар'єрі науковця; низьку продуктивність праці; незначну кількість фундаментальних досліджень; функціонування значної кількості недержавних закладів, які дис-

кредитують систему освіти, оскільки були відкриті без належного наукового обґрунтування їхньої доцільності; нецільове розподілення коштів, які необхідно спрямовувати на конкретні проекти, як практикується у більшості провідних вищих навчальних закладах світу; відсутність індивідуального підходу до кожної особистості тощо [10]. Такий детальний аналіз призводить до висновку, що лише комплексне вирішення означених проблем дозволить розпочати справжнє реформування системи освіти в нашій країні.

Виходячи із зазначеного вище, необхідно визнати, що стара парадигма освіти вже вичерпала себе. В контексті нової, яка тільки формується, необхідно вчити молодь «як думати», а не «що думати», оскільки, як виявили дослідження, лише 24% випускників шкіл можуть застосовувати отримані знання в нестандартних ситуаціях. Та головне, на нашу думку, про що варто згадати в контексті означених проблем, так це про втрачену в суспільстві повагу до науки і освіти, які були в минулому. Адже не випадково у 60-х роках минулого століття американський фізик Е.Теллер висловлював переконання, що через 10 років найкращі учені житимуть в Росії, оскільки в СРСР наука – це майже релігія [10]. Отже, відновлення статусу науки і освіти в суспільстві повинно стати одним із пріоритетних завдань керівництва нашої країни як шляхом суттєвого збільшення фінансування галузі, так і підвищенням престижу професії вчителя й викладача.

Висновок

Говорячи про проблеми реформування освітньої галузі, не можна не згадати, що лише два десятиліття тому Україна була лідером серед країн Європи з розрахунку виконавців освітніх програм на 1000 осіб. Сьогодні наша країна входить до п'ятірки країн, що володіють базовими технологіями в ракетно-космічній галузі. А на початку вересня поточного року у засобах масової інформації з'явилося повідомлення про те, що шість українських університетів увійшли до рейтингу кращих вузів світу Topuniversities, коли оцінюються кількість студентів, час функціонування вищого навчального закладу, статус (державний або приватний), дослідницька база та профіль. Ця інформація дозволяє зайвий раз переконатися, що керівництво держави, фахівці з проблем вищої школи повинні скерувати усі свої зусилля, необхідні кошти, таланти на вирішення проблем реформування й модернізації освіти в Україні. Лише у такий спосіб можна зміцнити нашу країну вже сьогодні й мати перспективи на майбутнє.

Список літератури

1. Всемирный доклад по образованию, 2000. Право на образование: на пути к образованию для всех в течение всей жизни / ЮНЕСКО. – Париж, Москва, 2000.
2. Національна доктрина розвитку освіти України у ХХІ столітті. – К.: Освіта. – 2001. с.
3. Ортега-и-Гассет Х. Миссия университета. Пер. с исп./ Х. Ортега-и-Гассет. – М.: Изд. Дом Гос. Ун-та – Высшей школы экономики, 2010.- 104с.
4. Баланс на «точке перехода» // Челябинский рабочий, 15 мая 2010.
5. Режим доступу: <http://osvita.ua/abroad/science/articles/17553/>
6. Дротянко Л.Г. Інформаційне суспільство і сучасний університет // Л.Г. Дротянко // Вісник Національного авіаційного

університету. Серія: Філософія. Культурологія: Зб. наук. праць. – К.: НАУ, 2007. – № 2 (6). – С. 5-8.

7. Рыбин В.А. Университет XX1 века: Антропологические перспективы образования и культуры /В.А. Рыбин. – М.: Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2012. – 176 с.

8. Оноприенко В.И. Неприслобленные знания в современном мире /В.И. Оноприенко // Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Філософія. Культурологія: Зб. наук. праць. –

К.: НАУ, 2008. – № 1 (7). – С. 44-48.

9. Купцов И.В. Образование, наука, мировоззрение и глобальные вызовы XXI века /В.И. Купцов. – Спб.: Алетейя, 2009. – 428 с.

10. Саух П. Ю. Сучасна освіта: портрет без прикрас: монографія /П.Ю. Саух. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2012. – 382 с.

N.A. Chenbay

ПРОБЛЕМЫ РЕФОРМИРОВАНИЯ И МОДЕРНИЗАЦИИ СИСТЕМЫ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ В УКРАИНЕ (СОЦИАЛЬНО-ФИЛОСОФСКИЙ АНАЛИЗ)

В статье проанализированы различные аспекты проблемы реформирования и модернизации системы высшего образования в Украине в условиях информатизации общества

Ключевые слова: реформирование, модернизация, общество знаний, университет, университетское образование

N.Chenbay

PROBLEMS OF REFORMING AND MODERNIZING THE HIGHER EDUCATION SYSTEM IN UKRAINE (SOCIO-PHILOSOPHICAL ANALYSIS)

The article analyzes various aspects of the problem of reforming and modernizing the higher education system in Ukraine in conditions of information society.

Key words: reform, modernization, knowledge society, university, university education

УДК 111.11:130.123.1:2

І.В. Шаврина

АМБІВАЛЕНТНІСТЬ І БУТТЯ: ФІЛОСОФСЬКО-РЕЛІГІЄЗНАВЧИЙ АНАЛІЗ

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Анотація. Стаття присвячена проблемі амбівалентності, яка існує як у самому бутті, так і в житті людини. Наголошується, що опозиціями характеризується не тільки все існуюче, але вони є й в мисленні людини. Бінарні опозиції розглядаються як початок буття та його сутність; виступають як форма покладання та сприйняття світу, їх основою є два протилежних поняття, у яких одне стверджує будь-яку якість, а інше поняття цю якість заперечує. Розкривається екзистенційно-есенціальна сутність людини, яку прагне подолати транс-гуманізм.

Ключові слова: амбівалентність, людина, світ, транс-гуманізм, бінарні опозиції, есенція, екзистенція, мораль, самопокладання, самореалізація, онтологія.

Вступ

Сьогодні Україна демонструє все більшу увагу до проблеми людини, її буття, її «входження» до соціуму. У цьому зв'язку важливим є поняття «амбівалентності», яке є приналежним не тільки філософії, але є достатньо верифікованим у процесі розвитку наукової думки та життя людства в цілому. Людина в своєму бутті опинилася між двох сфер – сутністю й існуванням, що й спричинило появу феномену амбівалентності в її бутті. Усвідомлення людиною цього феномену ставить перед нею завдання вибору життєвого шляху – або людина продовжує жити у відчуженні від феномену амбівалентності, прагне подолати його в межах екзистенції; або людина відчуває страх перед цим феноменом, сприймає його та шукає можливість істинного буття, при цьому вона не маскує жодну зі значущих сфер буття – ні сутність, ні існування.

Істинне буття – це буття достовірне, автентичне. Істинність як така у філософії вказує на буття, яке є вільним від всілякої зовнішньої обумовленості, буття, в якому все здійснюється згідно його власній логіці й ця логіка не знищується зовнішніми причинами. Видатний український дослідник С.Кримський у праці «Під сигнатурою Софії» наголошує, що «соціальний та екзистенційний досвід ХХ століття (крах тоталітаризму, засад ієрархізму й державного диктату в усіх сферах суспільного буття) істотно похитнув догмат платонізму про зверхність усього загального над індивідуальним і одиничним. У резуль-

таті змінилася і філософська концепція ієрархічності рівнів буття. Якщо раніше вважали неприпустимим зводити вищі рівні організації природи до нижчих або ставити їх на один щабель оцінки, то тепер на підставі синергетики і неklasичної термодинаміки відкрито наскрізні, притаманні всім рівням буття, структури самоорганізації» [10, с.10]. Окрім того, відомий філософ зазначає: «В історії різні філософські школи надавали фундаментального значення самодостовірним рангам реального – або у вигляді матерії як *causal sui*, або у вигляді реальності за принципом «*cogito*» (мислю – отже, існую). У наш час, коли на перший план виходить дискурс онтології людини, актуалізується проблема «проміжних» форм реальності, тобто буття, що його засвідчує цивілізація, подаючи його як олюднену дійсність. Це буття, локалізоване між двома безоднями – нескінченністю Космосу та бездонністю людської психіки, – утворює особливий, «серединний» світ людини. Людина не живе в чужому для неї світі, глухому до волань Іова та страждань Христа. Вона вибудовує своє буття за певностями і смислами, співзвучними її еству, навіть якщо це буття належить до космогонії суцього» [10, с.12].

Ступінь розробленості проблеми

Проблема амбівалентності буття аналізувалася в працях таких відомих дослідників як С.Аверінцев [1], О.Ахутін [2], М.Бахтін [3;4], В.Бібіхін [5], В.Біблер [6], П.Гайденко [7] та ін. Слід підкреслити, що в су-